TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ
THƯƠNG HIỆU & CÔNG LUẬN

Những con số báo động và sức ép hoàn thiện pháp luật, bảo vệ người tiêu dùng trong kỷ nguyên số

06:00 10/06/2026

Tình trạng vi phạm sở hữu trí tuệ đang dịch chuyển mạnh mẽ lên không gian mạng, ứng dụng công nghệ cao và trí tuệ nhân tạo. Sự gia tăng đột biến về số vụ việc cùng phương thức hoạt động phi truyền thống đặt cơ quan quản lý trước sức ép phải nhanh chóng hoàn thiện pháp luật, bảo vệ môi trường đầu tư và quyền lợi người tiêu dùng.

Báo cáo tổng hợp kết quả xử lý vi phạm sở hữu trí tuệ tính đến ngày 30/5/2026 ghi nhận một con số đáng chú ý: Số vụ việc phát hiện tăng hơn 370% so với cùng kỳ năm trước. Mức tăng đột biến này không chỉ phản ánh nỗ lực rà soát của lực lượng chức năng, mà còn phác họa thực trạng, quy mô của các hoạt động thương mại trái phép trong bối cảnh nền kinh tế số.

Nếu như trước đây, hành vi làm giả, làm nhái chủ yếu diễn ra tại các cơ sở sản xuất nhỏ lẻ và phân phối qua chợ truyền thống, thì hiện nay, quá trình chuyển đổi số đã làm thay đổi hoàn toàn cấu trúc và phương thức vận hành của nhóm tội phạm này. Chúng được tổ chức chặt chẽ hơn, mang tính xuyên biên giới và ứng dụng sâu rộng các công nghệ tiên tiến để lẩn tránh sự kiểm soát của cơ quan nhà nước.

Nhiều vụ vi phạm về sở hữu trí tuệ bị phát hiện

Thống kê từ đầu năm đến giữa năm 2026 cho thấy sự bùng phát của các hành vi xâm phạm quyền sở hữu trí tuệ. Theo đó, tính từ đầu năm, lực lượng chức năng toàn quốc đã phát hiện 2.036 vụ việc, tiến hành xử phạt hành chính 1.616 tổ chức và cá nhân. Đáng phân tích là sự chênh lệch trong cơ cấu giá trị: Trong khi tổng số tiền xử phạt hành chính chỉ đạt gần 17,9 tỷ đồng (tăng 300%), thì giá trị hàng hóa vi phạm bị thu giữ lên tới hơn 115,5 tỷ đồng (tăng hơn 800%). Nghịch lý này chỉ ra rằng quy định về mức trần xử phạt hành chính hiện hành chưa theo kịp quy mô tài chính của các đường dây vi phạm.

Phân tích theo từng lĩnh vực, y tế, nông nghiệp và hàng tiêu dùng là những ngành chịu ảnh hưởng nghiêm trọng nhất, liên quan trực tiếp đến sức khỏe và sinh kế của người dân. Dẫn chứng cụ thể, trong quý đầu năm 2026, cơ quan chức năng đã triệt phá đường dây sản xuất, buôn bán thực phẩm chức năng giả với quy mô đặc biệt lớn. Tại hiện trường, lực lượng chức năng đã phát hiện hàng nghìn sản phẩm thực phẩm chức năng giả, kém chất lượng đang trong quá trình sản xuất và đóng gói tại một nhà máy thuộc Công ty TNHH Medistar Việt Nam, có địa chỉ tại Lô 38-2, Khu công nghiệp Quang Minh, xã Quang Minh, thành phố Hà Nội để đưa đi tiêu thụ. Các sản phẩm giả chủ yếu là sản phẩm bổ sung collagen, vitamin, thuốc bổ xương khớp, tiêu hóa... Quá trình điều tra bước đầu xác định: Từ năm 2012 đến năm 2025, các đối tượng trong đường dây đã bán ra thị trường hàng trăm tấn thực phẩm chức năng giả các loại với doanh thu gần 1.800 tỉ đồng, gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe và quyền lợi của người tiêu dùng.

Hiện trường bên trong nhà máy thuộc Công ty TNHH Medistar Việt Nam. Ảnh: Tống Huệ

Tương tự, trong lĩnh vực nông nghiệp, một vụ án sản xuất gần 14 tấn phân bón và thuốc bảo vệ thực vật giả đã bị khởi tố, ngăn chặn tác động tiêu cực đến chất lượng đất canh tác và năng suất cây trồng.

Hay đối với mặt hàng tiêu dùng, xưởng gia công tại xã Phú Hòa Đông, Thành phố Hồ Chí Minh với quy mô 23.000 đôi giày dép giả mạo các nhãn hiệu toàn

cầu như Nike, Adidas, Gucci là minh chứng cho việc sản xuất hàng giả nội địa đã đạt đến cấp độ công nghiệp.

Các sản phẩm giả mạo nhãn hiệu thu được tại xưởng sản xuất nằm trên địa bàn xã Phú Hòa Đông, TP HCM

Trên tuyến biên giới và cửa khẩu, tình hình cũng diễn biến phức tạp. Đại diện Chi cục Điều tra chống buôn lậu, Cục Hải quan, nhận định, tội phạm ngày càng lợi dụng các loại hình có rủi ro cao như hàng quá cảnh, thương mại điện tử xuyên biên giới và chuyển phát nhanh quốc tế để qua mặt các vòng soi chiếu. Điển hình là việc chặn đứng lô hàng chứa gần 25.000 sản phẩm giả mạo nhãn hiệu Harley-Davidson và 264 ổ cứng Seagate giả mạo quy mô công nghiệp trị giá 3,5 tỷ đồng không khai báo, lợi dụng chính sách hàng quá cảnh để chờ cơ hội tuồn vào nội địa.

Sự thay đổi phương thức hoạt động và những khoảng trống pháp lý

Giai đoạn 2025–2026 đánh dấu sự chuyển đổi của tội phạm sở hữu trí tuệ, từ môi trường vật lý sang hệ sinh thái số. Việc lưu trữ hàng hóa tại các kho bãi lớn đang dần được thay thế bằng mô hình phân tán chuỗi cung ứng. Thông qua các sàn thương mại điện tử, các đối tượng sử dụng giấy tờ giả để lập hàng loạt gian hàng, áp dụng mô hình dropshipping (bán hàng bỏ qua khâu vận chuyển) và mạng lưới tiếp thị liên kết (affiliate). Hàng hóa vi phạm được xé nhỏ thành các bưu kiện dán sẵn mã vận đơn, đi thẳng từ kho giáp biên giới qua hệ thống

chuyển phát nhanh đến tay người tiêu dùng, gây khó khăn cho việc truy vết nguồn gốc. Cùng với đó, việc thuê mướn những người có sức ảnh hưởng để livestream bán hàng giả tại các căn hộ khép kín, sau đó xóa dữ liệu ngay khi kết thúc phát sóng, đã triệt tiêu phần lớn dấu vết điện tử phục vụ điều tra.

Đặc biệt, năm 2026 chứng kiến sự can thiệp sâu của Trí tuệ nhân tạo (AI) vào các hành vi vi phạm. Công nghệ AI tạo sinh được sử dụng để thiết kế bao bì, làm giả chứng từ hải quan với độ tinh xảo cao. Nguy hiểm hơn, công nghệ Deepfake đang bị lạm dụng để sao chép hình ảnh, giọng nói của các chuyên gia y tế, nhằm quảng cáo thực phẩm chức năng kém chất lượng.

Trong lĩnh vực nội dung số, tội phạm sử dụng thuật toán để vượt qua hệ thống kiểm duyệt bản quyền tự động, ngang nhiên chiếm đoạt doanh thu quảng cáo. Chuỗi vụ án khởi tố 38 bị can liên quan đến mạng lưới phát lậu Xôi Lạc TV hay các sai phạm liên quan đến nền tảng quản lý Mạng đa kênh (MCN) trong việc lạm dụng công cụ đánh bản quyền đã cho thấy mức độ lũng đoạn của tội phạm công nghệ.

Nguyên nhân cốt lõi khiến việc xử lý dứt điểm loại hình tội phạm này gặp khó khăn xuất phát từ độ trễ của hệ thống pháp luật. Theo Thượng tá Triệu Mạnh Tùng, đại diện Cục An ninh mạng và phòng chống tội phạm sử dụng công nghệ cao (Bộ Công an), Luật An toàn thông tin mạng năm 2015 hiện chưa điều chỉnh đầy đủ hoặc có chế tài đủ răn đe đối với hành vi sử dụng trái phép các ứng dụng AI tạo sinh và Deepfake. Thêm vào đó, pháp luật về thương mại điện tử chưa quy định rõ ràng trách nhiệm liên đới của các nền tảng trung gian. Khi các sàn giao dịch, mạng xã hội và đơn vị logistics chưa bị ràng buộc trách nhiệm pháp lý chặt chẽ đối với hàng hóa lưu thông qua hệ thống của họ, nỗ lực của các cơ quan thực thi như Quản lý thị trường sẽ rất khó đạt hiệu quả toàn diện.

Những khoảng trống thực thi này đang tạo ra hệ lụy đa chiều. Dữ liệu khảo sát năm 2026 chỉ ra, có tới 70% người tiêu dùng mua sắm trực tuyến từng mua phải hàng giả, hàng nhái, gây xói mòn niềm tin vào thương mại điện tử. Ở góc độ vĩ mô, việc không bảo vệ tốt tài sản trí tuệ đe dọa trực tiếp đến môi trường thu hút vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI). Việc Cơ quan Đại diện thương mại Mỹ (USTR) khởi xướng điều tra theo Mục 301 vào tháng 5/2026 liên quan đến các cáo buộc vi phạm bản quyền quy mô lớn là một rủi ro hiện hữu, có thể ảnh hưởng đến quyết định rót vốn của các tập đoàn công nghệ đa quốc gia vào Việt Nam.

Nhìn nhận vấn đề từ góc độ lập pháp, Luật sư Nguyễn Văn Hậu, Chủ tịch Trung tâm Trọng tài thương mại luật gia Việt Nam, phân tích rằng, việc cơ quan chức năng quyết định chuyển từ phạt hành chính sang khởi tố hình sự hàng loạt vụ

án (đặc biệt trong lĩnh vực âm nhạc và giày dép quy mô lớn) là một "đòn cảnh tỉnh cực kỳ mạnh mẽ". Sự kiên quyết này buộc bất kỳ tổ chức nào muốn bòn rút giá trị tài sản trí tuệ phải chùn bước, từ bỏ tâm lý nhờn luật hay tư duy "đóng phạt để tồn tại", xóa bỏ tâm lý coi thường pháp luật của các pháp nhân vi phạm. Đồng thời, Luật sư Phan Vũ Tuấn, Phó chủ tịch Hội Sở hữu trí tuệ Thành phố Hồ Chí Minh khẳng định, tài sản trí tuệ là cốt lõi của sáng tạo, không một đơn vị hay nền tảng mạng đa kênh nào được quyền sử dụng tùy tiện với lý do không gian số. Trách nhiệm quản lý nền tảng cần phải được luật hóa một cách chặt chẽ.

Sự phát triển của tội phạm sở hữu trí tuệ trong giai đoạn 2025–2026 phản ánh mặt trái của quá trình số hóa nền kinh tế, khi công nghệ hiện đại bị lạm dụng vào mục đích gian lận thương mại. Xu hướng chuyển dịch sang không gian mạng, sử dụng trí tuệ nhân tạo và phân tán chuỗi cung ứng logistics đòi hỏi các cơ quan quản lý nhà nước không thể duy trì phương thức thanh tra, kiểm tra theo mô hình truyền thống.

Để giải quyết tận gốc rễ vấn đề, thiết nghĩ cần có sự đồng bộ trong việc hoàn thiện thể chế pháp luật, trong đó ưu tiên ban hành các quy định pháp lý về trí tuệ nhân tạo và sửa đổi các luật liên quan đến giao dịch điện tử, an toàn thông tin mạng. Các nền tảng thương mại điện tử, mạng xã hội và doanh nghiệp logistics cần được định hình rõ trách nhiệm pháp lý như những chủ thể kiểm soát trung gian.

Về mặt thực thi, việc tăng cường ứng dụng khoa học công nghệ, số hóa dữ liệu quản lý, thiết lập hệ thống truy xuất nguồn gốc và duy trì tính nghiêm minh thông qua các chế tài hình sự là định hướng bắt buộc. Sự phối hợp chặt chẽ giữa các bộ ngành, doanh nghiệp, hiệp hội và cơ quan báo chí truyền thông sẽ là nền tảng để thiết lập một môi trường kinh doanh minh bạch, bảo vệ quyền lợi hợp pháp của người tiêu dùng và duy trì sức hấp dẫn của môi trường đầu tư quốc gia.

Thành Nam